

EUROOPA
KOMISJON

Brüssel, 7.7.2026
COM(2026) 355 final

Tegevuskava

**ELi valgusüsteemi vastupidavuse, strateegilise autonoomsuse ja kestlikkuse
suurendamiseks**

Euroopa seisab teelahkmel. Kiiresti muutavas maailmas on keset kasvavat ebakindlust vaja julgeid meetmeid, et tugevdada meie majanduslikku konkurentsivõimet ja ühtlast strateegilist autonoomiat. Poliitilise tegevuskava keskmes on julgeolek ja vastupanuvõime ning surve Euroopa majanduskasvu mudelile kasvab, mistõttu peamised majanduslikud sõltuvused hakkavad muutuma geopoliitiliseks haavatavuseks.

Selles kontekstis ei ole praegune sõltuvus imporditud sisenditest, näiteks väetistest, söödast ja energiast **mitte üksnes oht meie toiduga kindlustatusele, vaid keskne nõrk koht, mis mõjutab meie vastupanuvõimet**. Nende strateegiliste sõltuvuste vähendamine on seetõttu ELi kriisivalmiduse ja julgeoleku tegevuskava jaoks ülimalt olulise tähtsusega. Tagamaks, et EL suudab suurendada nii oma sise- kui ka välisjulgeolekut, peavad kõik sidusrühmad tegutsema ühiselt⁽¹⁾.

ELi suur sõltuvus piiratud arvust söödaks vajalike valkudega varustamise allikatest mitte ainult ei muuda meie põllumajandusliku toidutööstuse süsteemi üleilmsete turukõikumiste suhtes haavatavaks, vaid mõjutab ka suutlikkust vähendada tarneahelate riske ning piirab edusamme kestlikkusele üleminekul.

Nagu ELi põllumajanduse ja toidutootmise visioonis⁽²⁾ teatatud, on komisjon selle **tervikliku kava välja töötanud**, et need probleemid lahendada. Selles on lõimitud poliitika, teadusuuringud ja praktilised jõupingutused, et luua autonoomsem ja kestlikum ELi valgusüsteem ja ühtlasi mitmekesistada impordiallikaid. Valguallikate mitmekesistamine vastab 2022. aastal **Versailles' deklaratsioonis**⁽³⁾ esitatud ELi juhtide poliitilisele üleskutsesele suurendada taimsete valkude tootmist ELis ning 2023. aastal Euroopa Parlamendi resolutsioonile Euroopa valgustrateegia kohta⁽⁴⁾.

Taimsete valkude tootmise suurendamiseks ELis on vaja leida õiged stiimulid, et tõsta nii pakkumist kui ka nõudlust; see on oluline samm, mille ELi teeb Euroopas vajaliku **ümberkujundava vastupanuvõime** suunas. Vastupidav ja kestlik valgusüsteem aitab kaasa ELi toiduga kindlustatuse ja energiaeesmärkide saavutamisele ning loob lisaks uusi võimalusi maapiirkondades, aitab saavutada kliimanetraalsuse eesmärki aastaks 2050 ning kiirendada ELi hiljutises biomajanduse strateegias⁽⁵⁾ ja väetiste tegevuskavas⁽⁶⁾ paika pandud eesmärged.

Üleminek **vastupidavale ja kestlikule valgusüsteemile** vajab **paremat poliitika koordineerimist**, milles keskendutakse järgmisele:

- avatud **strateegilise autonoomia** suurendamine, laiendades **ELi kestlikku valkudega varustamist** stiimulite abil, millega mõjutatakse **põllumajandustootjaid** võtma kasutusele mitmekesiseid tootmissüsteeme, mis vajavad vähem väetisi, ja võimaldatakse põllumajandustootjatel kasvatada tervislikke ja vastupidavaid valgurikkaid kultuure;
- ELi laiema valgusüsteemi, sealhulgas söodatööstuse **vastupanuvõime, konkurentsivõime ja valmisoleku** parandamine, edendades **teadusuuringuid ja innovatsiooni ning suurendades investeeringuid**;

⁽¹⁾ Euroopa Komisjon, *Aruanne tulevikusuundade strateegilise analüüsi kohta: kerksus 2.0: kindlustada ELi jõudne areng keerulistel ja ebakindlatel aegadel*, COM(2025) 484 final.

⁽²⁾ Euroopa Komisjon, *Põllumajanduse ja toidu visioon. Kujundada üheskoos atraktiivne põllumajandus- ja toidusektor tulevastele põlvetele*, COM(2025) 75 final.

⁽³⁾ Euroopa Liidu Nõukogu, *põllumajanduse ja kalanduse nõukogu teemal „Valgud: tarnimine, tootmine ja kestlikkus“*, 14. juuli 2025; Euroopa Ülemkogu, *Versailles' deklaratsioon, 10. ja 11. märts 2022*.

⁽⁴⁾ Euroopa Parlament, *19. oktoobri 2023. aasta resolutsioon Euroopa valgustrateegia kohta, (2023/2015(INI))*.

⁽⁵⁾ Euroopa Komisjon, *ELi konkurentsivõimelise ja kestliku biomajanduse strateegiline raamistik*, COM(2025) 960 final.

⁽⁶⁾ Euroopa Komisjon, *Väetiste tegevuskava: partnerlus ELis toodetud väetiste kättesaadavuse ja taskukohasuse ning nendega seotud strateegilise autonoomia tagamiseks*, COM(2026) 310 final.

- ELi valkude väärtusahelate tugevdamine, parandades **туру atraktiivsust** ja **stimuleerides nõudlust** ning edendades kohalikke lahendusi ja lühikesi tarneahelaid.

Selline poliitika koordineerimine aitab saavutada ELi **ringlus-, kliima- ja energiaeesmärke**, mis loovad põllumajandustootjatele täiendavaid stiimuleid ja ärivõimalusi valkude mitmekesistamises osalemiseks.

Selleks et seda eesmärki saavutada, esitatakse käesolevas kavas peamised faktid, tehakse kindlaks mõjupunktid ja pakutakse välja meetmeid kogu tarneahela jaoks. Sellega täiendatakse 7. juulil 2026 vastu võetud **loomakasvatustrateegiat**. Kuigi kalandus- ja vesiviljelussektor on ELi toidu- ja söödasüsteemis oluline valkude tarnija ja -kasutaja, ei ole see käesoleva kavaga hõlmatud.

1. Taimsete valkudega varustamine ELis

ELi põllumajandusliku tootmise süsteem on üks kõige konkurentsivõimelisemaid ja kestlikumaid kogu maailmas. Seda tugevust piirab siiski sõltuvus suure valgusisaldusega sööda impordist. Ühtse põllumajanduspoliitika (ÜPP) raames antav toetus on kodumaist taimsete valkudega varustamist nii toidu kui ka sööda tarbeks suurendanud, kuid seda on võimalik veelgi tugevdada, kuigi teatavate looduslike ja struktuuriliste piirangutega.

ELi tootmine põhineb suures osas koresöödal ja teraviljal, valgurikaste kultuuride osakaal on väike

ELis toodetakse märkimisväärses koguses taimset valku, kuid peamiselt koresööda ja teraviljana, st **väikese kuni keskmise valgusisaldusega toodetena**. 2025.–2026. turustusaastal toodeti ELis umbes **67 miljonit tonni taimseid valke**,⁽⁷⁾ millest **koresöödas** sisaldas ligikaudu 31 miljonit tonni valku ja **teraviljas** ligikaudu 29. miljonit tonni valku⁽⁸⁾ (joonis 1)⁽⁹⁾. Üle poole koresöödast saadakse rohumaadelt. **Valgurikaste taimede** tootmine⁽¹⁰⁾ ELis andis 2025.–2026. aastal 7,2 miljonit tonni valku, mis näitab märkimisväärselt kasvu viimase kahekümne aasta jooksul. **Kuivatatud kaunviljadest** saadavate valkude tootmine ulatus 2025.–2026. aastal 1,3 miljoni tonnini⁽¹¹⁾. Kuigi see on kogutoodangust väike osa, suurenes nende tootmine 2011.–2016. aastaga võrreldes 2021.–2026. aastal 53 %.

(7) Komisjoni hinnangud põhinevad ELi teravilja ja õliseemnete bilansil ning ELi söödabilansil.

(8) Koresööt on värske hein, maisisilo, liblikõielised söödakultuurid ja kuivisööt.

(9) Käesolevas dokumendis esitatud statistilised andmed on üksikasjalikumalt esitatud teabelehtedel, mis on kättesaadavad siin: [Taimsete valkude puudujäägi vähendamine ELis – põllumajandus ja maaelu areng](#).

(10) Valgurikkad taimed on põllukultuurid, mille valgusisaldus on üle 15 %, st õliseemned ja valgurikkad kultuurid.

(11) Kuivad kaunviljad on põldhernes, põlduba, lupiiniuba ja muud valgurikkad kultuurid.

		<i>Taimne valk (miljonites tonnides)</i>		<i>Osakaal</i>	
Koresööt		30,6		45,5 %	
Teravili		29,4		43,7 %	
Õliseemned (v.a sojauba)		5,0		7,5 %	
Valgurikkad kultuurid	Kuivatatud kaunvili	2,2	1,3	3,3 %	1,9 %
	Sojaoad		0,9		1,4 %
Kokku		67,2		100 %	

Joonis 1. Taimsete valkude tootmine ELis 2025.–2026. turustusaastal

Allikas: DG AGRI – bilansid.

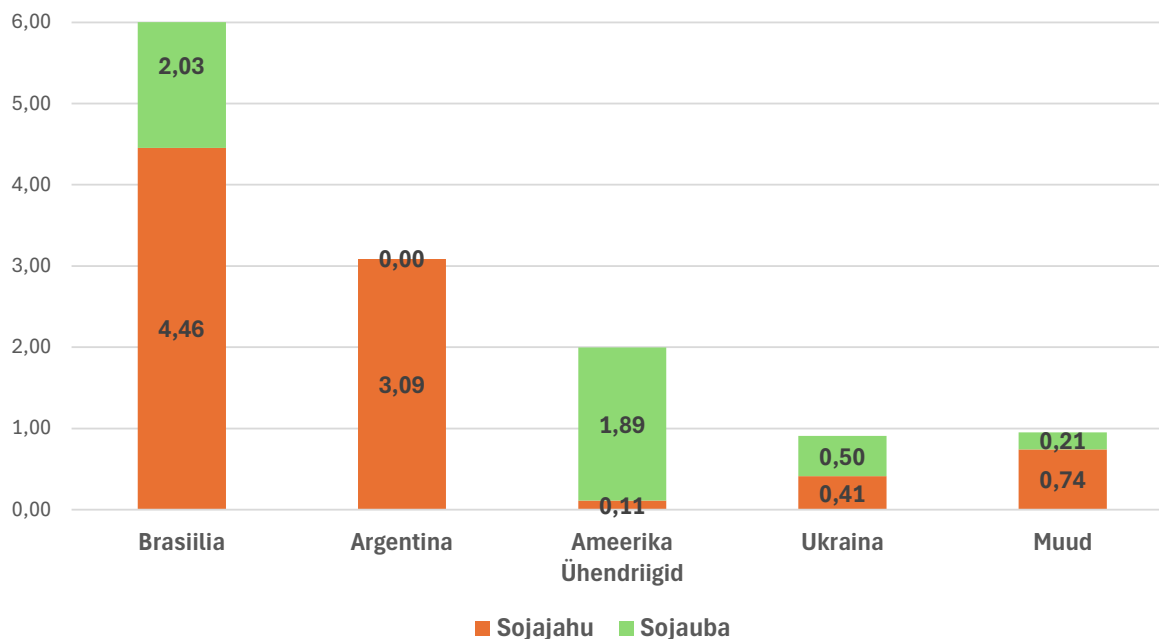
Märkimisväärne on, et nihe selliste valgurikaste kultuuride suunas, milles valgusisaldus on suurem kui teistes põllukultuurides, mõjutaks üldist taimse toorvalgu bilanssi vaid veidi, sest nende saagikus on suhteliselt väiksem. Valgurikaste kultuuride osakaalu suurendamine külvikorras võib siiski vähendada kasvuhoonegaaside heidet, sest vajadus väetiste järele on väiksem ning väetiste tootmine ja kasutamine tekitab kasvuhoonegaase.

Valgurikaste taimede tootmise suurenemine ELis pannakse peamiselt ÜPP kaudu antava toetuse ning ELi põllumajandusalaste **teadusuuringute ja innovatsiooni** programmide arvele, nagu selgub komisjoni 2018. aasta aruandest⁽¹²⁾. Nagu väetiste tegevuskavas on rõhutatud, aitavad valgurikaste kultuuride **lämmastikku siduvad omadused**⁽¹³⁾ vähendada vajadust väetiste järele, mis on peamine tootmise suurendamist toetav tegur eriti kasvavate kulude ja väetiste tarneahelate pingete kontekstis.

⁽¹²⁾ Euroopa Komisjon, [*Aruanne taimsete valkude kasutuse arendamise kohta Euroopa Liidus \(COM\(2018\) 757 final*](#).

⁽¹³⁾ Selles aruandes viidatakse valgurikaste taimede all liblikõielistele/kaunviljadele (sh sojaoale). Pange tähele, et sojauba käsitatakse mõnikord õliseemnena, kuid mitte käesolevas aruandes.

ELi impordis on juhtival kohal Ameerikast pärit soja, võimalik on soja saada ka Ukrainast

Joonis 2. 2024.–2025. turustusaastal imporditud sojavalgu (miljonites tonnides toorvalku) päritolu

Allikas: DG AGRI –2024/25

ELi imporditakse valgurikkaid taimi peamiselt sojaoa ja sojajahuna. Need moodustasid 2024.–2025. aastal valkude koguimpordist ligikaudu 13,4 **miljonit tonni** ja nende tootmine toimus ligikaudu **13 miljonil hektaril kolmandates riikides**, peamiselt USAs ja Brasiilias, aga sojajahu puhul ka Argentinast.

ELi naabruskonnas on käegakatsutavaid võimalusi mitmekesistada ELi tavapärasest sõltuvust suurtest sojaoa eksportijatest. Ukraina toodab 13,5 miljonit tonni taimseid valke, millest 60 % eksporditakse. See tähendab, et Ukrainal võiks olla suurem roll ELi varustamisel imporditavate taimsete valkudega. Ühinemise korral võib see vähendada ELi kaubanduspuudujääki 13,9 miljonilt tonnilt 4,7 miljonile tonnile ja suurendada ELi omavarustatust taimsete valkudega 76 % pealt 86 %-le. Peale selle on Ukraina tugevdanud oma rolli ELi strateegilise partnerina ja hoolimata Venemaa agressioonisõja põhjustatud häiretest kahekordistanud 2024.–2025. aastal oma sojaoa tootmismahu võrreldes aastatega 2021–2022. Võimalused importida Lääne-Balkani riikidest on väiksemad, võttes arvesse, et mõned nende riikide traditsioonilised tootjad on sojaoa eksportimise asemel muutunud sõltuvaks impordist, kuna sisetarbimine on kasvanud ja saagid madalamad.

2. Nõudlus valkude järele ELis

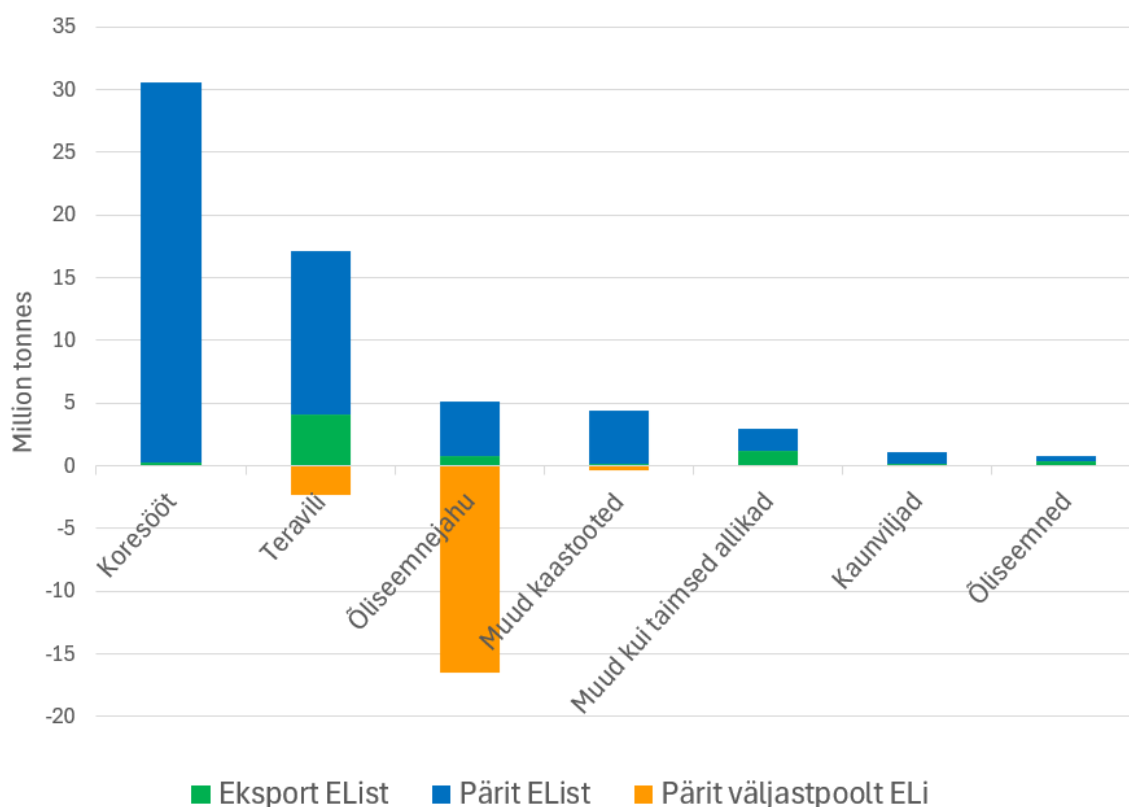
Euroopas on nõudlus valkude järele tingitud loomakasvatuse sektori söödavajadusest, tarbijate toidueelistustest ning ringluspõhisuse ja bioenergiaga seotud uutest vajadustest.

Loomasööt

Loomakasvatus koos söödaks kasvatatavate põllukultuuridega moodustab üle poole põllumajanduse kogutoodangust (2024. aastal 59 %⁽¹⁴⁾). 2025. aastal ulatus ekspordi väärtus 55 miljardi euronini ning tekitas 39 miljardi euro suuruse kaubandusbilansi ülejäägi. Samuti on loomakasvatussektor **ELi suurim taimsete valkude kasutaja**.

ELi loomakasvatussektor kasutab igal aastal söödana **74 miljonit tonni** valku⁽¹⁵⁾. Umbes 26 % imporditakse, kuid arvestades, et EL ekspordib ka 9 % valgukogusest põllukultuuridest saadud toodete või kaastoodetena, on **valkude impordist sõltuvuse netoväärtus** 15 % kogukasutusest söödana (ehk ligikaudu 13 miljonit tonni valku).

See koondidiagramm ei kajasta erinevusi söödaliikide lõikes (joonis 3). Tegelikult on EL suurel määral autonoomne väikese valgusisaldusega sööda osas, kuid üpriski sõltuv **suure valgusisaldusega sööda (õliseemned ja valgurikkad kultuurid)** impordist: **74 %** ELis kasutatavas suure valgusisaldusega söödast on imporditud. Selles on juhtival kohal sojavalk, millest 94 % imporditakse.

Joonis 3. ELi kariloomade toitmiseks kasutatava valgu päritolu ning kariloomadest saadavate toodete eksport (miljonite tonnide toorvalguna)

Allikas: DG AGRI – ELi söödavalgu bilanss 2024/25

Valgurikas taimne sööt⁽¹⁶⁾ moodustab märkimisväärse osa sööda kogutarbimisest, nimelt 31 % sööda koosseisus oleva valgu (ehk 23,0 miljonit tonni valku) tarbimisest ELis⁽¹⁷⁾. Sellel on oluline roll mitmes

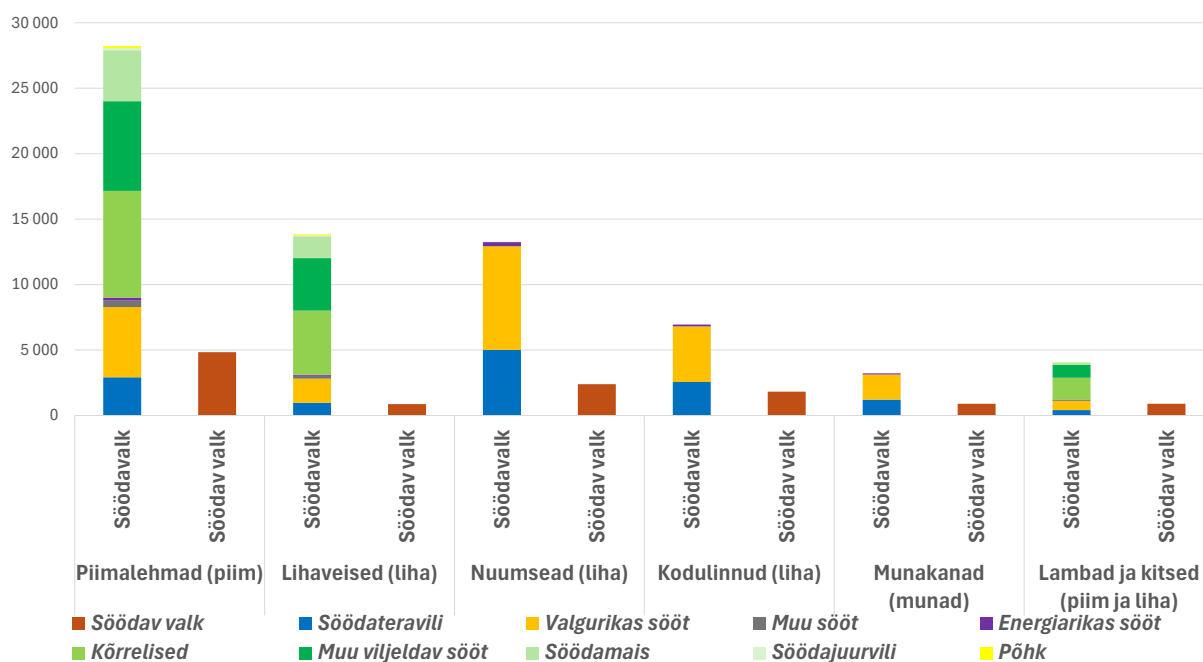
⁽¹⁴⁾ See vastab esmasele tulule, mis saadakse nii loomakasvatustoodangust (45 %) kui ka söödana kasutatavate põllukultuuride tootmisest (14 %).

⁽¹⁵⁾ Peamised söödavalgu allikad on koresööt (41 %), teravili (21 %), sojajahu (19 %) ja muud õliseemnejahud (9 %), ülejäänud 10 % tuleb mitmesugustest muudest allikatest.

⁽¹⁶⁾ Valgurikka sööda valgusisaldus on üle 30 %, nagu näiteks enamikus õliseemnejahudes.

⁽¹⁷⁾ Võrdluseks on 94 % ELis kasutatavast väikese ja keskmise valgusisaldusega söödast ELi päritolu ning EL on seda liiki toodete kindel eksportija.

loomakasvatussüsteemis ja see optimeerib loomakasvatuse tootlikkust. Valgurikka sööda asendamine vähem valgurikaste alternatiividega, mis on ELis kergemini kättesaadavad, oleks väga keeruline, eriti seoses ELis kasvatamiseks vajaliku maa pindalaga. Lisaks oleks vaja hoolikalt hinnata söödamaterjali asendamise suutlikkust ning rahuldada ühtlasi loomade toitumisvajadusi, samuti oleneks see kariloomade liigist (joonis 4). Peamiselt kasutatakse valgurikast sööta **sea- ja linnukasvatussektoris** (moodustab 66 % segasööda tarbimisest⁽¹⁸⁾ ELis), kuid **piimandus- ja veisekasvatussektori** tarbimine moodustab väiksema osa (28 %).

Joonis 4. Söödavalgu tarbimine ELi kariloomade liikide kaupa ja sellest tulenev söödavate valkude tootang ELi kariloomade liikide kaupa 2022. aastal (tuhandetes tonnides toorvalku).

Allikas: CAPRI mudeli andmebaas.

Sõltuvus valke sisaldavast importsöödast on väga suurel määral **kariloomade liigist ja tootmissüsteemist**. Intensiivsemate süsteemide valguga varustamine toetub suures osas segasöödale, mis vastab 25,8 miljonile tonnile söödavalgule aastas. Segasöödatoodete arvele jääb 35 % ELi kariloomade valgu kogutarbimisest. Ekstensiivsemad mäletsejaliste kasvatamise süsteemid, mis toetuvad rohumaadele ja kohapeal toodetud söödale, sõltuvad impordist vähem kui intensiivsed süsteemid. Teatavad tootmissüsteemid, nt agroökoloogilised, mahepõllumajanduslikud, rohusöödapõhised, kombineeritud taime- ja loomakasvatuse süsteemid, samuti geograafilised tähised või erastandarditel põhinevad süsteemid edendavad aktiivselt kohaliku sööda kasutamist, vähendavad sõltuvust imporditud söödast ja seovad tootmise piirkonnaga.

ELi tasandil on **põllumajandusettevõttes kohapeal toodetud sööda keskmine osakaal väike**: 2023. aastal kogu söödast umbes 21 %. Suurim on see mäletsejalisi kasvatavates loomakasvatuse ettevõtetes, kus samuti kasvatakse põllukultuure (2023. aastal 42 %), ning väikseim linnu- või seakasvatusele spetsialiseerunud põllumajandusettevõtetes (7 %).

⁽¹⁸⁾ Segasööt on loomasööt, mille valmistamisel segatakse omavahel vähemalt kaks söödamaterjali koos lisaainetega või ilma.

Eri sõltuvusastmega erinevad söödasüsteemid

ELi loomakasvatusektorit iseloomustab **söötmissstrateegiate mitmekesisus**. Intensiivne loomakasvatus võimaldab söötmist optimeerida täppissöötmise abil, mille puhul lisatakse väikese valgusisaldusega söödale sünteetilisi aminohappeid, ensüüme või söödalisandeid, mis vähendavad metaaniheidet. Söödalisandeid (nt vitamiine ja aminohappeid) impordib EL siiski väga suurel määral, eelkõige Hiinast, kellel on nende ainete ülemaailmsel turul ülivalitsev positsioon ja mõne puhul isegi peaaegu monopolne seisund. ELi sööda-, loomakasvatus- ja vesiviljelussektoril on seetõttu üsna vähe võimalusi oma tarneallikaid mitmekesistada, nagu käesolevas dokumendis hiljem selgitatakse. Teisest küljest sõltuvad ekstensiivsed loomakasvatussüsteemid, eriti rohusöödal mäletsejaliste kasvatamine ja mahepõllumajanduslik tootmine oluliselt vähem imporditud söödast ja toovad lisaks kasu keskkonnale.

Lõpetuseks tuleks rõhutada, et **kasvuhoonegaaside heite poolest** toodanguühiku kohta on EL **kõige tõhusam loomsete valkude tootja kogu maailmas**⁽¹⁹⁾. ELi loomakasvatustoodangu vähendamine eraldi tooks kaasa ELis tarbitavate loomsete saaduste asendamise CO₂-mahukamate importsaadustega, mille tulemusena suureneb ELis loomsete saaduste tarbimise kasvuhoonegaaside jalajälg ja tekivad ELi loomsete saaduste väärtusahela põhjendamatud häired.

Ringlus kui juhtpõhimõte

Mitmesugustest söödavatest ja mittesöödavatest allikatest pärit taimsetel valkudel on ringbiomajanduses üldiselt oluline roll, kaasa arvatud seal, kus kariloomad need toiduks ja sõnnikuks muundavad. Ka siis, kui mitmeid söödaks kasutatavaid põllukultuure töödeldakse tööstuses muuks otstarbeks kui söödaks, samuti energiatootmiseks või toiduks, saab neist söödaks või toiduks sobivaid valgurikkaid kõrvalsaadusi. Näiteks õliseemnetest võib õli või teraviljast tärklist eraldada inimtarbimiseks, tööstuses või energiatootmise eesmärgil kasutamiseks, kuid järelejäänud valgurikkaid kaastooteid saab kasutada loomasöödaks või toiduks. **Need töödeldud põllukultuuridest saadud kaastooted moodustavad ELi kariloomade jaoks peamise valguallika**. Need moodustavad ligikaudu 34 % kogu kariloomade tarbitavast valgust, mis näitab tugevaid seoseid toidu, sööda, energia ja tööstuse väärtusahelate vahel.

Bioenergiapoliitikal on otsene mõju söödavalgu kui kaastootte kättesaadavusele ning valgurikaste põllukultuuride kasumikkusele ELis. ELi energiatootmise kaastooted⁽²⁰⁾ moodustavad kogu õliseemnejahust 47,2 % ja kogu ELis tarbitavast söödast 6,3 %. Toiduaine- ja joogitööstuse kaastooted moodustavad ELi kariloomade tarbitavast valgukogusest 6 %, kuigi endised toiduained moodustavad söödaohutusega seotud tehniliste ja regulatiivsete piirangute tõttu vaid 0,7 %. Toidutöötlemise valgusisaldusega kaastoodete ohutut kasutamist söödana võiks laiendada, sest see aitab vähendada toidu raiskamist.

Mitmesugused valgu efektiivsused kariloomade liikide kaupa

Valkude efektiivsust saab loomakasvatuses hinnata söödavalgu loomseks valguks muundumise määra abil. Valkude muundamise efektiivsus on suurim munatootmissektoris, kus 1 kg loomse valgu tootmiseks on vaja 3,6 kg söödavalgu, sellele järgnevad seakasvatusektor, kus 1 kg loomset valku toodetakse 5,5 kg söödavalgu abil, ning lehmapiimasektor, kus 1 kg loomse valgu tootmiseks kulub 5,8 kg söödavalgu. Lihaveiste sektoris kasutatakse 1 kg loomse valgu tootmiseks 15,9 kg söödavalgu. Linnuliha suhtelise tarbimise kasv koos muu liha tarbimise vähenemisega võiks mingil määral aidata

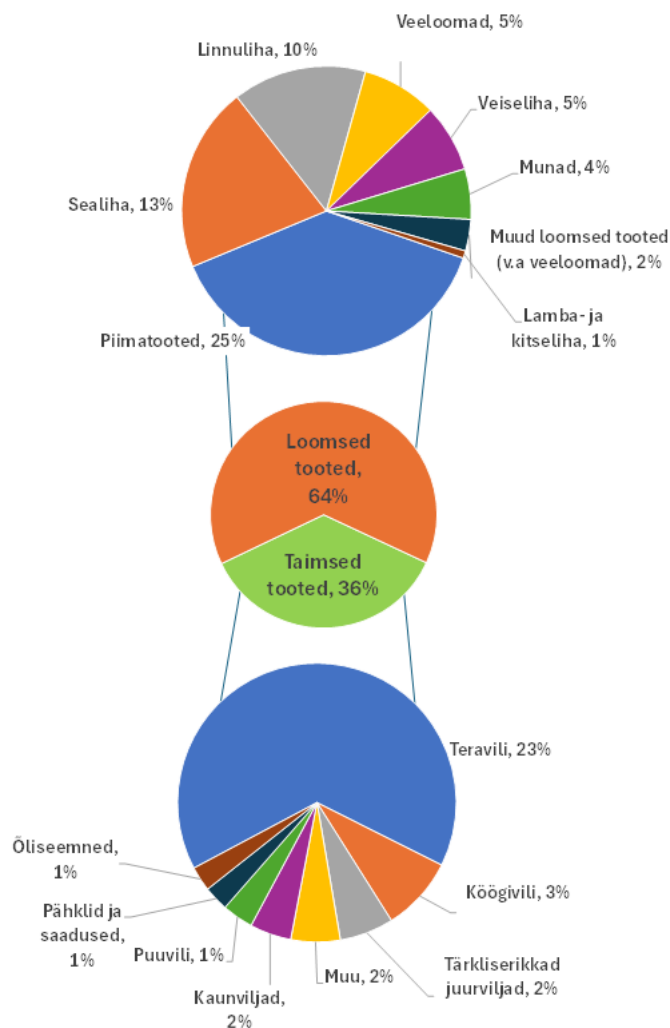
⁽¹⁹⁾ FAO ülemaailmne kariloomade keskkonnamõju hindamise mudel (GLEAM) (GLEAM) foodandagricultureorganization.shinyapps.io/GLEAMV3_Public/.

⁽²⁰⁾ St energia tootmiseks kasutatavate õlide tootmiseks ELis purustatud sojaubadest, rapsiseemnetest ja päevalilleseemnetest saadud õliseemnejahu.

vähendada ELi sõltuvust imporditud söödast, sest nii paraneks söödavalgu kasutamise üldine efektiivsus.

Toit

ELis on 64 % inimeste tarbitavatest valkudest loomsed valgud (joonis 4). USAs on see osakaal 67 %, kuid Hiinas moodustavad taimsed valgud 59 % inimeste tarbitavatest valkudest. Viimase aastakümne tarbimissuundumused osutavad loomsete valkude osakaalu suurenemisele eurooplaste toiduvalikus taimsete valkude arvelt⁽²¹⁾.

Joonis 5. Valkude osakaal toodete saaduste kaupa ELi toiduvalikus.

Allikas: FAO – Toidubilansid – 2023

Praegusi tarbimisharjumusi mõjutavad järgmised tegurid: i) traditsioonid ja harjumused, ii) sissetulek, iii) mugavus, reklaam ja turundus, iv) suurem huvi valkudega rikastatud toidu vastu, v) tarneahelate korraldus ja vi) taimsete toodete suhtelised hinnad loomsetega võrreldes. Piimatoodetes sisalduvate valkude osakaalu suhteline kasv on eurooplaste toiduvalikus tõenäoliselt kõige suurem, kuna liha tarbimine väheneb (erandiks on linnuliha). Taimsete valkude peamised allikad on teravili (23 % inimeste tarbitavatest valkudest) ning puu- ja köögiviljad (4 %). Kuigi liblikõieliste/kaunviljade osakaal

⁽²¹⁾ Aastatel 2010–2023 suurenes loomsete valkude keskmine tarbimine inimese kohta ELis 6 % ning samas vähenes taimsete valkude keskmine tarbimine 4 % (FAO – toidubilansid).

tarbitavatest valkudest on üksnes 2 %, käsitatakse neid mitmekesise ja kestliku toitumise olulise osana ning mitu liikmesriiki soovivad liblikõieliste/kaunviljade tarbimist suurendada⁽²²⁾.

Mitmekesine ja erisuguseid toiduaineid hõlmav toiduvalik on tervisliku toitumise oluline osa. Mitmekesisel toitumisel, mis hõlmab kohalikele oludele kohandatud söödaressurssidel kasvatatud kariloomade liha ning puuviljast, köögiviljast ja kaunviljadest saadud taimsete valkude tarbimist, võib olla oluline roll üleminekul vastupidavamale ja kestlikumale toidusüsteemile ning see võib ühtlasi toetada ELis elujõulisi väärtusahelaid. Lisaks piisava toidu võimaldamisele ja heade tervisenäitajate soodustamisele aitab taimse toidu suure osakaaluga toiduvalik toetada keskkonna- ja kliimaeesmärke.

3. Taimsed ja alternatiivsed valguallikad

Innovatsioon edeneb valkude valdkonnas jõudsasti. ELil on huvi olla maailmas juhtpositsioonil ja edendada innovatsiooni, mis toetab konkurentsivõimelisi, kestlikke ja vastupidavaid toidusüsteeme. Samal ajal peab valgutootmine vastama ELi eeskirjadele, et kaitsta tervist, kliimat ja keskkonda. Uuendused peavad olema vastutustundlikud ning neid tuleb nõuetekohaselt hinnata, võttes arvesse kestlikkust ning sotsiaalseid, toitumisalaseid ja ühiskondlikke aspekte. Euroopa Komisjoni bioteaduste strateegias tunnistatakse, et Euroopa põllumajandus- ja toidusektor on innovatsiooni sõlmpunktid, pakkudes uusi tooteid ja väärtusahelaid, milles on ühendatud ohutus, kestlikkus ja ühiskondlik vastutus⁽²³⁾.

Praegu on **turul mitmesuguseid taimseid ja alternatiivseid valguallikaid ja uuenduslikke tooteid**, mis sobivad nii **toidu kui ka söödana kasutamiseks**. Mõned nendest toodetest on Euroopas hästi juurdunud ja tunnustatud, näiteks taimsed valgupõhised toiduained ja valgujoogid või tooted, milles sisalduv valk on saadud kääritamisel või vetikatest. Vetikaid kasutatakse ka söödana ja neil on paljutootav turupotentsiaal. Mõned alternatiivsed valguallikad, näiteks putukad, on praegu tunnustatud peamisel söödana, kuigi need on toiduturul kättesaadavad.

Muude alternatiivsete söötade, nt **täppis- ja biomassi kääritamisel või põllukultuuridest ekstraheeritud valkudel** põhinevate toodete turuleviimise suhtes võidakse kohaldada erieeskirju. Mitme alternatiivi puhul on potentsiaali luua põllumajandustootjatele ja söödatööstusele uus ringmajanduse ärimudel. Kääritamispõhised tehnoloogiad on laiemas valkude valdkonnas täiendav suund, millel võib olla mõju põllumajanduse väärtusahelatele. Need võivad luua uusi võimalusi teatavate lähteainete, põllumajanduse kõrvalvoogude ja söödaga seotud sisendite jaoks ning ühtlasi aidata kaasa valguallikate mitmekesistamisele. Nende mõju tavapärasele põllumajandustootmisele on keskpikas perspektiivis eeldatavasti väike, kuigi aja jooksul võib ilmned märkimisväärses mõju. See, millises ulatuses põllumajandustootjad ja maapiirkonnad kasu saavad, oleneb sellest, kuidas väärtusahelad on korraldatud, sest kääritamispõhine tehnoloogia peaks toimima käsikäes olemasolevate põllumajandussüsteemide ja -tavadega. Komisjon on lõpetamas uuringut, milles käsitletakse mitut nimetatud küsimust⁽²⁴⁾. Eespool nimetatud söödaalguallikad kujutavad endast innovatsioonivaldkonda ja aitavad kaasa selle turu üleilmsele arengule.

Muudes jurisdiktsioonides töötatakse välja ja laiendatakse uuenduslikke kääritamisprotsesse, millega luuakse majanduslikku kasu ja uusi sissetulekuvooge väljaspool ELi asuvatele põllumajandustootjatele. Sarnast kasu võiksid saada ELi põllumajandustootjad põllumajanduslike lähteainete otsenõudluse ja põllumajanduslike kõrvalvoogude uuendamise kaudu. Tulevase Euroopa II biotehnoloogiamaääruse

⁽²²⁾ Euroopa Komisjon, *Liblikõielised ja kaunviljad – teadmised poliitika jaoks*, 18. detsember 2025; Euroopa Komisjon, *Toitumissuunised: soovitusi liblikõieliste/kaunviljade tarbimiseks – teadmised poliitika jaoks*, 7. november 2025.

⁽²³⁾ Euroopa Komisjon, *Vali bioteadustega tegelemise kohaks Euroopa. Strateegia ELi muutmiseks maailma kõige atraktiivsemaks bioteadustega tegelemise kohaks aastaks 2030* (COM(2025) 525 final).

⁽²⁴⁾ Euroopa Komisjon, *Biomassi ja täppiskääritamise uuring*, lõpetatakse 2026. aasta teisel poolaastal.

eesmärk on tugevdada ELi tööstuse konkurentsivõimet tööstusliku biotehnoloogia ja biotootmise valdkonnas, sealhulgas täiustatud kääritamisel põhineva tehnoloogia ja tootmise alal.

Mis puudutab toitu, siis **taimisel valgul põhineval toidul ja joogil on eeldatavasti suurim turupotentsiaal**, võttes arvesse stabiilset õigusraamistikku ja tarbijate heakskiitu võrreldes muude alternatiivsete valkudega. Nendes taimsetes alternatiivsetes toodetes püütakse sageli uuesti luua tavapäraste loomsete toodete maitset, tekstuuri ja toiteväärtust⁽²⁵⁾, kuigi mõnda neist on rohkem töödeldud. Euroopa turul on koos mõlemat liiki tooted ning selleks, et suurendada läbipaistvust ja võimaldada tarbijatel teha teadlikke valikuid, kehtivad või hakkavad kehtima ühise turukorralduse määruse⁽²⁶⁾ erinormid piimatoodetega seotud terminite ja edaspidi ka lihaga seotud terminite kasutamise kohta⁽²⁷⁾.

Nii taimsete valgutoodete kui ka alternatiivsete valgutoodete puhul on mitu ühist probleemi, mis tuleb lahendada enne, kui neid saab laiemalt kasutusele võtta ja ELi toiduvalikusse lõimida. Kuigi on olemas uuendtoitu käsitlev ELi õigusraamistik,⁽²⁸⁾ on üldsuse arusaamine ja heakskiit eriti olulised sellistes valdkondades nagu toidutehnoloogia, kus innovatsioon võib põimuda tervise- ja kultuurialaste, eetiliste, traditsioone arvestavate, sotsiaalsete, majanduslike ja kehtlikkusega seotud kaalutlustega, mistõttu sel teemal on vaja põhjalikku ja kaasavat dialoogi ning paremaid teadmisi. Lisaks võivad piiranguid seada nende toodete taskukohasus, maitse, kasutusmugavus, toiteväärtuse aspektid ja märgistamine. Oluline on põhjalikult hinnata alternatiivsete valgutoodete **kestlikkust** ja ohutust, nagu seda tehakse tavatoiduainete puhul. Näiteks on mitut liiki alternatiivsete valkude tootmisprotsessid energiamahukad ja mõnel juhul on vaja suuremat energiasisendit kui tavapäraste valkude puhul, mida need alternatiivsed valgud asendada võiksid⁽²⁹⁾. Lõpetuseks tuleks jätkata valguallikate mitmekesistamist, kuid ühtlasi tagada Euroopa **loomakasvatuse sektori konkurentsivõime ja pikaajaline elujõulisus**.

Majanduslikust ja sotsiaalsest seisukohast loob taimsete valgutoodete suurem müük võimalusi põllumajandustootjatele ja maakogukondadele. Toodangule ja mitmesugustele põllumajanduslikele kõrvalvoogudele ja kaastoodetele uue kasutusotstarbe leidmine taimses toidus kasutamiseks ja sööda jaoks alternatiivsete valkude tootmiseks võib põllumajandustootjatele tuua uut tulu. Valguallikate mitmekesistamine loob võimalusi uute väärtusahelate tekkimiseks nii sööda kui ka toidu valdkonnas.

4. ELi vastupidava ja kestliku valgusüsteemi ülesehitamine

Taimse valgu kestliku tootmise suurendamisel on endiselt märkimisväärsed takistusi, hoolimata mitmest arengu stimuleerimiseks seni vastu võetud poliitilisest algatusest. Sidusrühmadega peetud ulatuslike konsultatsioonide käigus tehti kindlaks mitu piiravat asjaolu, sealhulgas valgurikaste kultuuride väiksem kasumlikkus, eriti seoses spetsiifiliste teadmiste, oskuste ja sisendite kättesaadavusega, halvasti arenenud väärtusahel, taristuvajadused, nt seoses ladustamise ja

⁽²⁵⁾ FAO, *The Plants That Feed the World: baseline data and metrics to inform strategies for the conservation and use of plant genetic resources for food and agriculture*, 2023.

⁽²⁶⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 17. detsembri 2013. aasta määrus (EL) nr 1308/2013, millega kehtestatakse põllumajandustoodete ühine turukorraldus (ELT L 347, 20.12.2013, lk 671).

⁽²⁷⁾ Euroopa Komisjon, ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus seoses põllumajandustootjate positsiooni tugevdamisega toiduainete tarneahelas (COM(2024) 577 final). Kaasseadusandja vaatab praegu läbi lisatud loetelu terminitest, mida kasutatakse üksnes lihatoodete kohta.

⁽²⁸⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 25. novembri 2015. aasta määrus (EL) 2015/2283, mis käsitleb uuendtoitu, millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EL) nr 1169/2011 ning tunnistatakse kehtetuks Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 258/97 ja komisjoni määrus (EÜ) nr 1852/2001.

⁽²⁹⁾ Euroopa Parlament: Euroopa Parlamendi uuringuteenistus, *Sööda ja toidu alternatiivsed valguallikad*, aprill 2024.

töötlemisega, investeerimislüngad ja vajadus sidusrühmade tihedama koostöö järele üleminekuga seotud otsustega kaasneva riski vähendamiseks.

Ahela arengu kiirendamiseks on vaja võtta meetmeid mitmel valitsemistasandil ja eri sidusrühmade poolt. **Edu oleneb suutlikkusest pakkuda lõimitud lähenemisviisi ja luua õigeid stiimuleid, et tekitada nii valgurikaste kultuuride pakkumist kui ka nõudlust.**

Tulevasel ELi valgusüsteemil on järgmised alused, mis omakorda muudavad ringluse ja kliimameetmed põllumajandustootjate jaoks ärimudeliks:

- avatud **strateegilise autonoomia** suurendamine, edendades **ELi kestlikku valkudega varustamist**;
- ELi laiema valgusüsteemi **vastupanuvõime, konkurentsivõime ja valmisoleku** parandamine;
- ELi valkude väärtusahelate tugevdamine, parandades **туру atraktiivsust, stimuleerides nõudlust** ja edendades kohalikke lahendusi.

4.1. Poliitika koordineerimise tugevdamine

Sidus üleminek sõltub suuremast kooskõlast ÜPP ning nende ELi poliitikasuundade vahel, mis käsitlevad konkurentsivõimet, teadusuuringuid ja innovatsiooni, energiat, ühtekuuluvust, keskkonda, kliimat, tervist, avalikke hankeid ja kaubandust. Ühtlasi tagatakse sellega, et riiklik poliitika ja eraalgatused toimivad koos kogu toidutarneahela ulatuses tootmisest kuni tarbimiseni.

Juba valmistatakse ette mitut meetet, kuid neid võib olla vaja kiirendada ja lõimida. Kuna EL suurendab oma keskkonna- ja kliimaeesmärke, peaks ta eelkõige suurendama oma jõupingutusi, et edendada tootmisstandardite suuremat ühtlustamist kaubanduspartnerite vahel. Valgusektori arendamine võib suure tõenäosusega aidata saavutada ELi keskkonna- ja ringluseesmärke.

Järgmise mitmeaastase finantsraamistikuga luuakse võimalus stimuleerida ELi valgurikaste kultuuride sektorit **lõimitud kavandamise** kaudu, vähendada sõltuvust imporditud valgust ja tugevdada ELi avatud strateegilist autonoomiat. Selleks on vaja arendada väärtusahelas projekte, millega saab kombineerida valgurikast kultuuride kasvatamise toetamist ÜPP raames, paremat territoriaalset integratsiooni ning taristu ja töötlemisrajatiste arendamist riikliku ja piirkondliku partnerluse kavade⁽³⁰⁾ kaudu ning lõpuks raamprogrammi „Euroopa horisont“ ja Euroopa Konkurentsivõime Fondi⁽³¹⁾ kaudu teadusuuringutesse ja innovatsiooni tehtavate investeeringute suurendamist. Koos **riskijuhtimisvahenditega**, mida komisjon koostöös EIPga välja töötab, loob see ELi valgurikaste taimede sektorile enneolematuid võimalusi.

Mitmes liikmesriigis on juba tehtud edusamme algatustega kestlikuma ja vastupidavama valgusüsteemi edendamiseks. Nende jõupingutustega keskendutakse valkude kohaliku tootmise ja kasutamise suurendamisele, toiduvaliku mitmekesistamisele, alternatiivsete valkude väljatöötamisele ja väärtusahelate tugevdamisele. Taani taimse toidu tegevuskava⁽³²⁾ on näide sellest, kuidas liikmesriigid saavad koondada eri valitsemistasandite vahendid, et toetada taimse toidu väärtusahelat.

Eesmärgiga vähendada liikmesriikide sõltuvust imporditud taimsetest valkudest, soovitatakse neil võtta allpool üksikasjalikumalt loetletud meetmeid, mis on kohandatud nende vajadustele:

⁽³⁰⁾ Riikliku ja piirkondlike partnerluse kavade on uus kavandamisvahend, mida komisjon järgmise mitmeaastase finantsraamistikuga seoses välja pakub.

⁽³¹⁾ Euroopa Komisjon, *Euroopa Konkurentsivõime Fond – teabeleht*, 22. juuni 2026.

⁽³²⁾ Taani toidu-, põllumajandus- ja kalandusministeerium, *Danish Action Plan on Plant-Based Foods*, oktoober 2023.

- edendada valgurikaste kultuuride lõimimist oma külvikordadesse ja mitmekesistamisse, lähtudes nende keskkonna- ja kliimaaalasest kasust;
- anda tootmiskohustusega seotud sisetulekutoetust valgurikaste kultuuride kasvatamiseks, et aidata sektoril parandada oma konkurentsivõimet;
- kompenseerida suuremad riskid ja tootmiskulud põllumajandustootjatele, kes lähevad üle valgurikaste kultuuride kasvatamisele;
- lõimida valguallikate mitmekesistamine oma põlvkonnavahtuse strateegiatesse ja noorte põllumajandustootjate stardipaketi meetmetesse;
- toetada investeeringuid, innovatsiooni, turundust, ladustamist ja riskijuhtimist valgurikaste taimede tootmise valdkonnas;
- hõlbustada ühistegevust, näiteks müügiedendusmeetmeid, ühist turuleviimist ning põllumajandustootjate ja valgurikaste kultuuride väärtusahelas osalevate muude sidusrühmade vaheliste lepingute suuremat kasutamist;
- tugevdada valgurikaste kultuuride väärtusahela järgmise etapi segmente investeeringutega taristusse, ladustamis- ja töötlemisvõimsusesse;
- aidata raskustes olevaid põllumajandustootjaid, kes toodavad valgurikkaid kultuure, kasvatavad kõrrelisi või muid söödataimi;
- tugevdada rohumaade rolli;
- julgustada loomakasvatajaid minema vajaduse korral ekstensiivsemale tootmisviisile;
- ergutada põllumajandustootjaid kombineerima taime- ja loomakasvatust;
- jälgida ja soodustada kohaliku sööda kasutamist põllumajandusettevõtte või kohalikult tasandil, et suurendada piisavust põllumajandusettevõtte tasandil ja vähendada sõltuvust imporditud valgurikkast söödast;
- toetada mitmekesist toiduvalikut, et tugevdada süsteemi vastupanuvõimet;
- kavandada maksupoliitika, millega aidatakse kaasa vastupidavale toidusüsteemile üleminekule;
- anda välja suunised sööda- ja toiduvalgu ühtlustatud bilansi kohta.

Spetsiaalsed valguteemalised dialoogid liikmesriikidega moodustavad foorumi, kus vahetada teadmisi parimate tavade kohta ja jälgida valkusid käsitleva kava rakendamist. **Iga-aastased toiduteemalised dialoogid** toovad kokku tarbijad, tootjad, tööstuse, jaemüüjad, riigiasutused ja kodanikuühiskonna esindajad ning annavad veel ühe võimaluse teabevahetuseks ja tegevuskavade paikapannemiseks.

4.2. ELi kestliku valkudega varustamise laiendamine

ELi võimekus suurendada oma strateegilist autonoomiat nõuab järgmist:

- stiimulid valgurikaste kultuuride kasvatamise edendamiseks;
- põllumajandustootjate toetamise meetmete kogum;
- väärtusahelate ja regionaalarengu tugevdamine;
- parem rohumaade kestliku kasutamise ja loomapidamise lõimimine;
- põllumajandustootjatele CO₂ heite vähendamise stiimulitele ja elurikkuse arvestusühikutele juurdepääsu võimaldamine.

- **Põllumajandustootjate motiveerimine võtma kasutusele mitmekesiseid ja väiksema väetisevajadusega tootmissüsteeme**

Valguallikate mitmekesistamiseks on vaja piisavaid stiimuleid, investeerimistoetust ja riskijuhtimisvahendeid. Liikmesriigid peavad eespool esitatud soovitud juhendades koostama oma valguallikate mitmekesistamise kavad ja strateegiad ning tegelema vältimatute kompromissidega tulenevalt struktuurilistest piirangutest Euroopas. Nende poliitiliste otsuste tegemisel tuleb arvesse võtta mitut aspekti, sealhulgas põllukultuuride tüüpe, nende sobivust riigi agrokliimaatiliste tingimustega, nende valgusisaldust, kasutamise topeltotstarvet (toiduks ja söödaks) ning külvikorda lõimimise võimalikkust. Teatavate põllukultuuride, näiteks soja ja kaunviljade/liblikõieliste puhul on olemas hea potentsiaal ja reaalsed võimalused nende kasvatamise laiendamiseks. Peale selle toetavad külvikorras olevad liblikõielised (sealhulgas vahekultuurina) kestlikke põllumajandustavasid, vähendavad kasvahoonegaaside heidet ja tõstavad mullaviljakust, sidudes lämmastikku ja vähendades seega vajadust väetiste järele.

Uue, põllumajandusettevõtete vastutustundliku majandamise kohase külvikorra ja mitmekesistamise nõude alusel saavad liikmesriigid kasutada mitmesuguseid ÜPP vahendeid 2027. aasta järgse ÜPP ettepaneku⁽³³⁾ kohaselt. Need vahendid hõlmavad tootmiskohustusega seotud sissetulekutoetust ning põllumajanduse keskkonna- ja kliimameetmeid valgurikaste kultuuride atraktiivsuse suurendamiseks põllumajandusettevõtte tasandil. Tootmiskohustusega seotud sissetulekutoetustega, mille puhul on tehtud ettepanek tõsta rahalist maksimummäära, saab toetada valgurikaste kultuuride väljatöötamist, samas kui põllumajanduse keskkonna- ja kliimameetmetega saab toetada liblikõieliste kasvatamist, sõnniku kasutamist ja vahekultuuride kasvatamist ning edendada ühtlasi mahepõllumajandussüsteeme, milles need tavad on lõimitud.

Komisjoni ettepanekus eeldatakse olulist uut märkimisväärse võimaliku mõjuga elementi: 2027. aasta järgse ÜPP ettepaneku kohased **üleminekutoetused**, mida võib käsitada riskide vähendamise vahenditena. Nendega aidatakse põllumajandustootjatel katta investeringu- ja kohandamiskulusid, mis on seotud valgurikaste taimede lisamisega külvikorda, samuti uute masinatega, seadmete kohandamisega, koolitusega ning tootmis- või tööjõukulude ajutise suurenemisega, samuti võimalike kahjudega, mis tulenevad väiksemast kasumlikkusest võrreldes alternatiivsete põllukultuuridega.

Komisjon kehtestab **kogu ELi hõlmava võrdlusaluse, mis võimaldab paremini jälgida ELi üldist valguallikate strateegilist autonoomiat. Teravilja-, õliseemnete ja valgurikaste kultuuride turu seirekeskus** suurendab oma jõupingutusi, et hõlbustada turuseiret ja valgusüsteemi läbipaistvust.

Liikmesriike julgustatakse **ÜPP soovitude** kaudu lisama oma riikliku ja piirkondliku partnerluse kavadesse meetmeid, millega motiveeritakse liblikõieliste/kaunviljade ning rapsi ja päevalille tootmist, toetatakse seda asjakohaste nõuannetega ning jälgitakse saavutatud edusamme.

Järgmise põlvkonna põllumajandustootjatel on oluline roll ülemineku kiirendamisel tänu oma ettevõtlusvaimule, uuenduste kättesaadavusele ja pikemale kavandamisperspektiivile. Kuna põllumajanduses toimuva põlvkonnavahetuse strateegia toetab nende ettevõtete moderniseerimist, mitmekesistamist ja uuendamist, on see kooskõlas valgurikaste kultuuride sektori arenguga ja aitab tõhustada põllumajandusliku toidutööstuse süsteemi vastupanuvõimet, kestlikkust ja konkurentsivõimet. Komisjon soovib **liikmesriikidel lõimida valguallikate mitmekesistamine oma põlvkonnavahetuse strateegiatesse ja noorte põllumajandustootjate stardipaketi meetmetesse**, et pakkuda noortele põllumajandustootjatele piisavaid stiimuleid ja äri võimalusi.

⁽³³⁾ Euroopa Komisjon, *ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega kehtestatakse ühisele põllumajanduspoliitikale antava liidu toetuse rakendamise tingimused ajavahemikuks 2028–2034 (COM(2025) 560 final); ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega muudetakse määrust (EL) nr 1308/2013 (COM(2025) 553 final).*

Riskijuhtimisvahendite ja rahastamisvahendite kasutuselevõtt aitab põllumajandustootjatel valgurikkaid kultuure oma põllumajandusettevõttes kasutusele võtta, nagu on kavandatud loomakasvatustrateegias.

- **Vahendid, millega võimaldatakse põllumajandustootjatel kasvatada kestlikke, tervislikke ja vastupidavaid valgurikkaid kultuure**

Põllumajanduse ja toidutootmise visioonis rõhutas komisjon, et põllumajandustootjad vajavad kestlikuks tootmiseks õigeid vahendeid, võttes eelkõige arvesse kliimamuutustest ning looma- ja taimehaigustest tulenevat survet. Valgurikaste kultuuride puhul on see veelgi olulisem, et parandada saagikust ja kvaliteeti ning kasvatada kliimamuutustega kohanenud sorte. Uutel genoomikameetoditel on märkimisväärne potentsiaal lahendada kasvatamisega seotud probleeme ja tuua turule kliimamuutustega paremini kohandatud lahendusi.

Valgurikaste taimede aretusprogrammides tuleks seepärast keskenduda selliste sortide väljatöötamisele, milles on ühendatud suurem ja stabiilsem saagikus, parem vastupidavus kliimaga seotud stressile (nt põud ja äärmuslikud ilmastikunähtused), suurem vastupidavus kahjurite ja haiguste suhtes ning parem toiteväärtus, kuid geneetiline mitmekesisus on alles jäänud⁽³⁴⁾.

Lisaks sobivate sortide kättesaadavusele takistavad valgurikaste taimede tootmisse võtmist endiselt peamiselt taimeterviseriskid ja umbrohutõrje. Selle probleemi lahendamiseks tegi komisjon toidu- ja söödaohutuse normide lihtsustamise koondpaketi⁽³⁵⁾ ettepaneku lihtsustada taimekaitsevahendite regulatiivmenetlusi, kiirendada juurdepääsu saamist biotõrjeks kasutatavatele pestitsiididele ja muuta uuendamisprotsessid tõhusamaks. Samuti on komisjon suunanud programmi „Euroopa horisont“ raames investeringuid taimekaitseks, millega tuleb jätkuvalt reageerida olemasolevatele ja esilekerkivatele haigustele.

Teadmiste jagamine on valgurikaste kultuuride laialdasema kasutuselevõtu toetamisel keskse tähtsusega. Ühistutel, ELi ÜPP võrgustikel ning programmi „Euroopa horisont“ raames rahastataval temaatilistel ja nõuandevõrgustikel⁽³⁶⁾ on ühistegevuse kaudu oluline roll. Põllumajandusettevõtete nõustamisteenused on olulised ettevõtjate toetamisel, et nad uued tavad kasutusele võtaks ja et nende teadlikkus kasvaks.

Oluline on selliste moodsate masinate kättesaadavus, mis on kohaldatud liblikõieliste ja muude valgurikaste kultuuridega töötamiseks; see aitab parandada saagikust ja tootekvaliteeti. ÜPP investeerimistoetusel on siin tähtis roll. Kuna neid põllukultuure kasvatatakse sageli suhteliselt väikestel aladel, võivad ühistud hõlbustada juurdepääsu eriseadmetele, jagades investeerimiskulud põllumajandustootjate vahel.

- **Väärtusahelate ja piirkondliku suutlikkuse tugevdamine eesmärgiga parandada turu atraktiivsust**

Väärtusahela parem lõimimine ja nõudluse tekitamine on peamised muutusi kaasa toovad tõmbetegurid.

2027. aasta järgse ÜPP ettepanekuga tugevdatakse väärtusahelat, luues spetsiaalse valgurikaste kultuuride sektori, kehtestades tootja- ja tootmisharudevaheliste organisatsioonide tunnustamise ning hõlbustades seeläbi ühistegevust, näiteks müügiarendusmeetmeid ja ühist turuleviimist; samuti nõutakse liikmesriikidelt, et nad rakendaksid valgurikaste kultuuride sektoris sekkumisi, et toetada investeerimist, innovatsiooni, turustamist, ladustamist ja riskijuhtimist.

⁽³⁴⁾ Alaline põllumajandusuuringute komitee, [R&I for alternative protein sources towards strategic autonomy and sustainability in EU protein production](#), 6. mai 2026.

⁽³⁵⁾ Euroopa Komisjon, ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus seoses toidu- ja söödaohutusnõuete lihtsustamise ja tugevdamisega (COM(2025) 1030 final).

⁽³⁶⁾ Lisateavet [temaatiliste võrgustike](#) ja [nõuandevõrgustike](#) kohta saab veebist.

Oluline on, et hind kajastaks kvaliteeti ja et põllumajandustootjaid tasustataks õiglaselt. Ühise turukorralduse⁽³⁷⁾ muudatused, mida kaasseadusandjad praegu läbi vaatavad ja mis on kavandatud tugevdama usaldust kogu toidu- ja söödaahelas, hõlbustavad edaspidi lepingute laialdasemat kasutamist põllumajandustootjate ja muude valgurikaste kultuuride väärtusahelas osalevate sidusrühmade vahel, et vähendada kõnealustele põllukultuuridele üleminekuga kaasnevaid riske hindade prognoositavuse, toodangu kindlustamise ja nõudluse täpsustamise kaudu.

Lisaks ÜPP sissetulekutoetusele pakutakse lõimitud kavandamise ning riikliku ja piirkondliku partnerluse kavade raames rahastamisega võimalusi aidata arendada väärtusahelaid selliste **investeeringute abil, millega tugevdatakse nõudluse ja pakkumise vastavusse viimiseks vajalikku taristut, ladustamis- ja töötlemissuutlikkust**. Oma osa võib olla ka Euroopa Konkurentsivõime Fondil, mis toetab ettevõtjaid ja projekte kogu investeerimistsükli jooksul eri liiki toetuste kaudu (sihttoetused, tagasimakstavad toetused, segarahastamine). Näiteks kui ELis laiendatakse valgurikaste kultuuride töötlemise võimsust, mitmekesistaks see turuväljundeid ja toetaks kariloomade territoriaalsemat jaotust ja väiksemat keskkonnamõju. Euroopa Konkurentsivõime Fond võiks toetada investeeringuid sööda-, toidu- ja biorafineerimistaristusse ning tugevdada seeläbi ELi vastupidavaid väärtusahelaid, mis põhinevad kohaliku päritolu valkudel.

Imporditavast suure valgusisaldusega söödast sõltuvuse vähendamine tähendab, et õliseemnete kui ELi peamise omamaise kvaliteetsete söödavalkude allika kasutamist tööstuses ja energiatootmises tuleb jätkata. Biomajanduse strateegias ette nähtud biomassi kasutamise edendamine laiendab turuvõimalusi veelgi.

Komisjon on juba alustanud koostööd sidusrühmadega, et valmistuda tulevases mitmeaastasest finantsraamistikust tulenevateks uuteks võimalusteks. See töö jätkub.

Piirkondlik areng on väga oluline maapiirkondade struktuursete probleemide lahendamisel. Sellised probleemid võivad olla seotud teenustega, tööjõupuudusega, vee nappusega jne. Neid probleeme saab lahendada lõimitud kavandamisega riikliku ja piirkondliku partnerluse kavade raames.

- **Parem rohumade kestliku kasutamise ja loomapidamise lõimimine**

2027. aasta järgse ÜPPga jätkatakse sööda tugevat toetamist, rakendades territoriaalsemat lähenemisviisi rohumade ja kariloomade majandamisele ning laiendades tootmiskohustusega seotud sissetulekutoetusi kõrreliste ja söödataimede. Põllumajanduse keskkonna- ja kliimameetmete kaudu saavad liikmesriigid edendada ekstensiivseid süsteeme, kestlikku karjatamist ja heintaimede suuremat kasutamist söödas. Rohumade rolli tuleks tugevdada, sest need aitavad siduda süsinikku, vähendavad sõltuvust imporditud söödast ning aitavad vähendada maa kasutamata jätmist, kultuuripärandi kadu ja suurenevat loodusõnnetuste (eeskätt metsatulekahju) ohtu. Lisaks karjatamisele on võimalik laiendada heintaimedest saadavate valkude kasutamist lihtmaoliste loomadele.

- **Põllumajandustootjatele CO₂ heite vähendamise stiimuleile ja elurikkuse arvestusühikutele juurdepääsu võimaldamine**

Selleks et pakkuda majanduslikke stiimuleid väetiste kasutamise vähendamiseks, nagu on rõhutatud väetiste tegevuskavas, töötatakse süsiniku sidumise ja süsinikupõllunduse määru⁽³⁸⁾ alusel välja sertifitseerimismeetod, millega tunnustada süsiniku sidumist põllumaa muutmisel rohumaaiks, parandada rohumaa majandamist ja vähendada N₂O heidet liblikõieliste abil. See ühtne raamistik võimaldab valgurikaste kultuuride kasvatajatel saada juurdepääsu CO₂ heite vähendamise

⁽³⁷⁾ Euroopa Komisjon, ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus seoses põllumajandustootjate positsiooni tugevdamisega toiduainete tarneahelas (COM(2024) 577 final).

⁽³⁸⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. novembri 2024. aasta määrus (EL) 2024/3012, millega kehtestatakse liidu raamistik süsiniku püsiva eemaldamise, süsinikupõllunduse ja toodetes süsiniku säilitamise sertifitseerimiseks (ELT L, 2024/3012, 6.12.2024).

stimuleerimise kavadele. Peale selle annab süsiniku sidumise ja süsinikupõllunduse määrase raamistiku täiendavuse ja ulatuse väljakuulutatud läbivaatamine võimaluse luua põllumajandustootjatele rohkem äri võimalusi süsinikupõllundusega tegelemiseks.

Kooskõlas looduse arvestusühikute tegevuskavaga⁽³⁹⁾ võivad looduse arvestusühikute lähenemisviisid samuti aidata tasustada kestlikke valgusüsteeme, mis aitavad säilitada, taastada või parandada ökosüsteeme, elupaiku või elurikkust, sealhulgas püsirohumaadel karjatamisel põhinevaid karjakasvatussüsteeme ja elurikkust soodustavaid liblikõielistel põhinevaid süsteeme, näiteks mitmekesised külvikorrad, segaviljelus või vähese sisendiga tootmine koos maastikuelementidega.

4.3. Teadusuuringute ja innovatsiooni edendamine eesmärgiga tugevdada valgusüsteeme

- **Põllukultuuridega seotud innovatsiooni ja seemnetesse investeerimine, et hoogustada tootmist ja vastupanuvõimet**

Liidu teadusuuringute ja innovatsiooni raamprogrammide „Horisont 2020“ ja „Euroopa horisont“ raames on investeeritud üle 190 miljoni euro, et toetada valgurikaste kultuuridega, sealhulgas aretamise, segaviljeluse, ökosüsteemi teenuste väärtustamise, põllumajandusettevõttes töötlemise, väärtusahelate ja söödatootmisega seotud teadusuuringuid ja innovatsiooni, et tugevdada ELi omavarustatust. Euroopa mullakokkuleppe raames uuritakse eluslaborite projektides ka valgurikaste kultuuride rolli mulla seisundi parandamisel. Loomade tervist ja heaolu käsitlevas Euroopa partnerluses käsitletakse seda teemat ka loomasööda ja söödalisandite kaudu. ELi agroökoloogiapartnerluse raames tegeletakse põllukultuuride mitmekesistamise ja segasüsteemide pakutavate võimalustega. ELi partnerlus Biodiversa+ on seda teemat käsitlenud teistsuguse lähenemisega ja toetanud mitmeaastaste teraviljakultuuride süsteemide väljatöötamist⁽⁴⁰⁾.

Sihtinvesteeringud teadus- ja arendustegevusse ning innovatsiooni on vajalikud, et hoogustada valgurikaste põllukultuuride tootmist ja kasutamist. Prioriteedid on muu hulgas järgmised: taimearetus ja seemete kasvatamine, väetiste kasutamise vähendamine, kestlike põllukultuuride kaitse, mitmekesistamine ning väärtusahelate arendamine koos teadusuuringutega, mis käsitlevad karjatamissüsteeme ja kohalikel valkudel põhineva koostisega sööta. Teadus- ja arendustegevust ning innovatsiooni on vaja ka ELis kasvatatud valgurikaste põllukultuuride töödeldavuse, organoleptilise kvaliteedi, toiteväärtuse, seeditavuse ja allergeensuse uurimiseks. Võttes arvesse sortide ja kasvutingimuste varieeruvust, on standarditud kvaliteet, riskihindamine ja liigitusmeetodid olulised, et toetada turustamist ja laiemat kasutust. Väärtuse loomiseks on vaja ka sobivaid toidu ja sööda töötlemise tehnoloogiaid ja taristuid, kaasa arvatud põllumajandusettevõttes kohapeal.

Samuti tuleb koostöös erasektoriga jätkata ka investeeringuid arengujärgus tehnoloogiameetoditesse biomassi paremaks väärindamiseks, kasutades söödas ära ka jäägid ja kõrvalsaadused.

- **Koostöö tugevdamine ja teadmiste vahetamine osalejate vahel**

Kogu väärtusahela ulatuses toimuv koostöö on innovatsiooni laiendamiseks väga oluline. Sellised algatused nagu EIP-AGRI (põllumajanduse tootlikkust ja kestlikkust käsitlev Euroopa innovatsioonipartnerlus) ja ELi ÜPP võrgustik toetavad teadmiste vahetamist, koostööprojekte ja parimaid tavasid, samas kui teadus- ja arendustegevuse ja innovatsiooni ühendamise põllumajandusnõustamisega tagab teadmiste tõhusa edasiandmise põllumajandustootjatele. Mitut sidusrühma kaasavate projektidega, temaatiliste tegevuste ja võrgustike loomise algatustega edendavad need platvormid jätkuvalt valgurikaste põllukultuuridega seotud parimaid tavasid ning levitavad liikmesriikide tasandil rakendatud projektide asjakohaseid tulemusi. Nende tegevus aitab kaasa ka

⁽³⁹⁾ Euroopa Komisjon, Looduse arvestusühikute tegevuskava, COM(2025) 374 final.

⁽⁴⁰⁾ Lisateave on kättesaadav aadressil [Biodiversa+](#).

spetsiaalsetele valguteemalistele dialoogidele liikmesriikidega ja iga-aastastele toidualastele dialoogidele. Teadusuuringute ja innovatsiooni valdkonna ühtekuuluvuspoliitika on veel üks vahend innovatsiooni toetamiseks ning mitu piirkonda on oma nutika spetsialiseerumise strateegias⁽⁴¹⁾ kindlaks määranud asjakohased prioriteedid.

Ulatuslike teadusuuringute ja innovatsiooniga valkude valdkonnas tuleb süvendada teaduslikke teadmisi ja täita lüngad, tagades samal ajal tõhusa valdkondadevahelise lõimimise⁽⁴²⁾. Vaja on täiendavalt rahastada teadusuuringuid ja innovatsiooni, et hoogustada taimsete ja alternatiivsete valkude alast konkurentsivõimet, kestlikkust ja vastupidavust, tuginedes tulevasele Euroopa Konkurentsivõime Fondile ja järgmisele programmile „Euroopa horisont“. Uus tulevane strateegiline lähenemisviis põllumajanduse, metsanduse, maapiirkondade ja toidusüsteemidega seotud teadusuuringutes ja innovatsioonis moodustab aluse tulevaste investeeringute suunamisele uute teadmiste, tavade ja vahendite väljatöötamiseks valgusektoris. Pikas perspektiivis tugevdab tulemuste kasutuselevõttu veelgi edasine töö sellistes valdkondades nagu taimekaitse, aretus ja biomajandus, mis hõlmab nii kõigi nende valdkondade uurimisorganisatsioone kui ka erasektorit.

4.4. ELi valgusüsteemi **vastupanuvõime, konkurentsivõime ja valmisoleku** parandamine

ELi valgusüsteemi vastupanuvõime ja konkurentsivõime on tugevalt seotud sööda- ja aretustõhususega ning innovatsiooniga, milles EL on tehnoloogiliselt juhtpositsioonil:

- loomakasvatussüsteemide tõhustamine;
- söötmissstrateegiate optimeerimine;
- piirkondliku ja kohaliku sööda kasutamise stimuleerimine;
- impordi mitmekesistamine ja kestlikkusstandarditega vastavusse viimine;
- omamaise söödamaterjali ja söödalisandite tootmise toetamine;
- hädaolukorras valmisoleku tagamine.

• Loomakasvatussüsteemide kohandamine kohalike ressursside eeliskasutusega

Söödanõudluse optimeerimise potentsiaal seisneb loomakasvatuse paremas sobitamises piirkondliku ja kohaliku söödatootmisega. Praegusele ÜPP-le tuginedes annab 2027. aasta järgne ÜPP liikmesriikidele võimaluse veelgi toetada loomakasvatuse mitmekesistamist, sealhulgas ekstensiivistamist, ning meetmeid, millega soodustatakse **piirkondlikult ja kohalikult toodetud taimsete valkude suuremat kasutamist**. Nimetatud võimalus antakse selliste vahenditega nagu pindalapõhine sissetulekutoetus, eelkõige kombineeritud taime- ja loomakasvatuse süsteemide puhul, ning suurem tootmiskohustusega seotud sissetulekutoetus põllumajandustootjatele, kes ühendavad taime- ja loomakasvatuse. Nitraadireostusest mõjutatud piirkondade puhul on komisjon teinud ettepaneku, et liikmesriikidelt nõutaks põllumajandustootjate toetamist nende loomakasvatussüsteemi ekstensiivistamisel või tegevuse mitmekesistamisel ning et nad toetaksid loomakasvatussüsteemide

⁽⁴¹⁾ Nutika spetsialiseerumise alaste partnerluste ja piirkondadevaheliste innovatsiooniinvesteeringute instrumendiga juba tugevdatakse piirkondlikku koostööd, tehnosiiret ja tööstuse laiendamist kogu Euroopas. Nutika spetsialiseerumise alastes partnerlustes tuuakse kokku uutest väärtusahelatest huvitatud piirkonnad. Kaks näidet on „High Tech Farming“ ja „Ingredients for the Bioeconomy (I4BE)“. Piirkondadevaheliste innovatsiooniinvesteeringute instrumendiga toetatakse piirkondadevahelist koostööd ja aidatakse piirkondadel muuta teadus- ja katseprojektid reaalseks majanduslikeks võimalusteks, näiteks võimaluseks töötada välja uus riikidevaheline bioväärtuste ja biomajanduslahenduste väärtusahel.

⁽⁴²⁾ Alaline põllumajandusuuringute komitee, [R&I for alternative protein sources towards strategic autonomy and sustainability in EU protein production](#), 6. mai 2026.

ekstensivistamist ka uute põllumajanduse keskkonna- ja kliimameetmete raames, näiteks vabatahtlike majandamiskohustuste või uue üleminekutoetuse kaudu. See võimaldab põllumajandustootmiseks vähem sobivat maad kasutada paremini mäletsejaliste tarbeks ning lihtmaoliste loomade jaoks on võimalus kasutada paremini toidust saadavaid kaastooteid kooskõlas loomasööta, loomseid kõrvalsaadusi ja transmissiivset spongioosset entsefalopaatiat ning biokütuste töötlemist käsitlevate liidu õigusaktide asjakohaste sätetega. See aitab vähendada söödaga seotud kasvuhoonegaaside heidet ja maakasutuse muutusega seotud konkurentsi.

Nagu loomakasvatustrateegias on välja töötatud, aitavad ELi sõltuvust imporditud taimsetest valkudest vähendada ka karja koosseisu ja ärimudelite optimeerimine kooskõlas piirkondlikul tasandil kättesaadavate loodusvaradega ning mõjutatud loomakasvatajate sissetuleku mitmekesistamine lisaväärtusega töötlemise kaudu.

- **Kohalik söödatootmine**

ELi impordist sõltuvuse vähendamiseks peavad kaasnema jõupingutused Euroopa söödatootmise kulude vähendamiseks. Imporditud valke sisaldava sööda asendamine Euroopas, piirkondlikul või kohalikul tasandil toodetud alternatiivsöödaga võib suurendada loomakasvatajate kulusid, kui selline sööt on kallim kui imporditud sööt. Kuigi avaliku sektori toetus võib aidata arendada sööda vastupidavaid väärtusahelaid, tuleb need kulud katta ilma konkurentsivõimet kahjustamata. Loomakasvatustrateegias on esitatud kava, mis võimaldaks vabatahtliku märgistamise ja lühikeste tarneahelate kaudu tarbijale selget jälgitavust ja toetaks sel moel seda üleminekut.

Kohaliku söödakasutuse suurendamiseks loomakasvatuse tootmisahela alguses on oluline suurendada piirkondlikku töötlemis- ja ladustamisvõimsust. ÜPP raames kättesaadavate investeerimisvahenditega saab juba toetada põllumajandustootjaid ja tootjaorganisatsioone sellise piirkondliku töötlemis- ja ladustamistaristu, nt kuivatite, biorafineerimistehaste või logistikaplatvormide väljatöötamisel. Tulevane Euroopa Konkurentsivõime Fond võib selle eesmärgi saavutamisele veelgi kaasa aidata, hoogustades investeringuid, mille eesmärk on parandada konkurentsivõimet ja vastupanuvõimet.

Poliitika suunamiseks ja edusammude jälgimiseks soovitatakse liikmesriikidel teha kohaliku sööda kasutuse seiret⁽⁴³⁾. Peale selle kaalub komisjon toote valmistamiseks kasutatud sööda päritolu kajastavate **vabatahtlike märgiste või vabatahtlike märgete** väljatöötamist.

- **Söötmisstrateegiate optimeerimine kariloomade liigi järgi**

Mäletsejalisi saab sööta heintaimedega ja nad aitavad rohumaid hooldada, kuid lihtmaoliste loomade söödaks saab kasutada toiduülejääke ning toidu- ja põllumajandusliku töötlemise kaastooteid, mis muidu läheksid raisku. Söötmisstrateegiad on kavandatud nii, et need vastaksid muutuvatele toitainevajadustele, mis on kooskõlas geneetilise täiustamise ning loomade tervise ja heaolu nõuetega. Siiski ei ole olemas ühtainsat lahendust, mis sobiks kõigile tootmissüsteemidele, kõigile kariloomadele ja kõigile piirkondadele. Sellegipoolest võib söötmisstrateegiate optimeerimine vähendada ELi sõltuvust imporditud taimsetest valkudest ning ühtlasi luua ELis kasvatatud valkude väärtusahelaid ja parandada kestlikkust.

Kuna ei ole kõigile süsteemidele või piirkondadele sobivat lähenemisviisi, on söödatootjatel oluline roll loomade toitumisvajaduste ning koostisosade kättesaadavuse, taskukohasuse ja kestlikkuse tasakaalustamisel. Nad valmistavad segasööta mitmesugustest kohalikest ja imporditud söödamaterjalidest ja söödalisanditest, järgides samas keskkonnast, õigusaktidest ja turuolukorrast lähtuvaid piiranguid, et toetada kariloomade optimaalset jõudlust. See roll on eriti oluline, arvestades,

⁽⁴³⁾ Euroopa Keskkonnaamet, [Protein diversification in Europe: risks and opportunities for sustainable food systems](#), 22. juuni 2026.

et segasööt moodustab kogu kariloomade söödavajadusest suure osa ning söödakulud on loomakasvatuse peamine majanduslik sisend.

Ringbiomajanduse edendamise seisukohast toetab endiste toiduainete ning toidutootmise kõrvalsaaduste ja kaastoodete kasutamine loomasöödana ringbiomajanduse eesmärke, sest nii vähendatakse jäätmete teket, säilitatakse toitained ning saadakse majandus- ja keskkonnakasu. ELi poliitikaga julgustatakse liikmesriike eelistama ohutut kasutamist loomasöödas väiksema väärtusega võimalustele, nagu biokütused, kompostimine, biogaas, põletamine või prügilasse ladestamine, tingimusel et kõik asjakohased söödaohutuse ja muud õiguslikud nõuded on täidetud. Söödasektoris võib ringmajanduse põhimõttest lähtuvalt kaaluda ka loomasöödas uute toitaineallikate, nt putukatest saadud valkude kasutamist.

- **Impordi mitmekesistamine ja kestlikkusstandarditega vastavusse viimine**

Kui käesolevas kavas tutvustatakse praktilisi samme ELi tootmise suunamiseks suurema sõltumatuse poole, aitab impordiallikate mitmekesistamine sõltuvusriske vähendada. Kehtivad (ja tulevased) vabakaubanduslepingud, mille EL sõlmib erinevate kaubanduspartneritega, annavad võimalusi nii impordi kui ka ekspordi mitmekesistamiseks. Sõltuvus kolmandatest riikidest imporditud söödavalgust jääb tõenäoliselt alles ka tulevikus. Võttes arvesse sojaubade ja sojajahu nullmääraga soodustollimaksu, samuti nende toodete tarneallikate piiratud arvu, võivad mitmesugused vabakaubanduslepingud, mille ELi on kolmandate riikidega sõlminud, aidata seda korraldust tugevdada ja sojaubade tarneallikaid mitmekesistada. ELi kasutab oma põllumajandusliku toidutööstuse valdkonna diplomaatiat, et tarneahelaid veelgi mitmekesistada ja avada uusi tarnekoridore.

ELi naaberriik ja kandidaatriik Ukraina võib aidata vähendada ELi valgupuudujääki ja muuta see paindlikumaks, kusjuures koostöö keskendub tootmisstandardite ühtlustamisele ja seda eriti sojaoaga seoses. EL teeb Ukrainaga koostööd mõlemale poolele kasulikes valdkondades nagu sojaubade tootmine, ning tagab samal ajal võrdsed tingimused ja ausa konkurentsi.

Tootmisstandardite paremaks ühtlustamiseks on juba tehtud mitmeid samme.

Põllumajanduse ja toidutootmise visioonis võttis komisjon kohustuse tagada, et ELis keelatud ohtlikke pestitsiide ei toodaks imporditud toodetega uuesti sisse. Varasemate algatuste⁽⁴⁴⁾ täiendamiseks on komisjon esitanud toidu- ja söödaohutuse normide lihtsustamise koondpaketi ettepaneku ning viib läbi mõjuhindangu imporditud toodete tootmisstandardite ühtlustamise võimalikkuse kohta.

Valkude tootmisel võib olla märkimisväärne mõju maakasutusele. Neid probleeme käsitletakse Euroopa õigusraamistikus, sealhulgas raadamist käsitlevas ELi määruses⁽⁴⁵⁾ ning maakasutuse kaudset muutust käsitlevas määruses⁽⁴⁶⁾. Nendega võib kaasneda ka mõju väärtusahelale nii põllumajandustootjate kui ka kauplejate jaoks, mis vajab erilist tähelepanu.

- **Omamaise söödamaterjali ja söödalisandite tootmise arendamine**

Valguallikate ja loomasööda muutused nõuavad asjakohaseid söödalisandeid. Aminohapete kasutamine söödas on tänapäeval kõige kulutõhusam lahendus, et vähendada ELi suurt sõltuvust sojaubade impordist ning ühtlasi vähendada lämmastikuheidet ja toetada loomade tervist ja heaolu. Aminohapete (eriti lüsiini ja metioniini) vähenenud kättesaadavus turul tooks kaasa sojaubade suurema impordi kolmandatest riikidest ja suurema lämmastikuheite keskkonda. Samuti on kõigis

⁽⁴⁴⁾ Komisjoni 2. veebruari 2023. aasta määrusega (EL) 2023/334 vähendati neonikotinoidide klotianidiini ja tiametoksaami jääkide piirnorme analüütilise määramispiirini, et kaitsta mesilasi ja tolmeldajaid.

⁽⁴⁵⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 31. mai 2023. aasta määrus (EL) 2023/1115, milles käsitletakse teatavate raadamise ja metsade degradeerumisega seotud saaduste ja toodete liidu turul kättesaadavaks tegemist ja liidust eksportimist (ELT L 150, 9.6.2023, lk 206–247).

⁽⁴⁶⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. detsembri 2018. aasta direktiiv (EL) 2018/2001 taastuvatest energiaallikatest toodetud energia kasutamise edendamise kohta (ELT L 328, 21.12.2018, lk 82–209).

loomakasvatussüsteemides loomade tervise ja heaolu ning jõudluse optimeerimise eeltingimus sööda täiendamine piisavas koguses vitamiinidega. Isegi ühe vitamiini puudus võib olla piisav, et mõjutada zootehnilisi näitajaid ning mõjuda seega ELi loomakasvatuse konkurentsivõimet ja kahjustada ELi toidualast sõltumatust.

Seoses peaaegu kõigi vitamiinide ja aminohapetega, mida loomade söötmiseks vaja on, **on ELi sõltuvus kolmandatest riikidest**, eriti Ida-Aasia riikidest, **märkimisväärne**.

ELi sõltuvus imporditud vitamiinidest ja aminohapetest kujutab endast seega kriitilist tarneriski. Komisjon teeb liikmesriikidega koostööd nende nõrkuste kõrvaldamiseks, **kaitstes ja toetades oma tööstuslikku võimekust konkurentsivõime ja kaubanduse vahenditega ning uurides ühtlasi võimalusi tuua tootmine ELi tagasi järgmiste meetmete abil.**

- **Uuringu alustamine, et hinnata ELi sõltuvuste ulatust ja nende leevendamise võimalusi.**
- Uurimine, milliseid võimalusi on tulevase Euroopa Konkurentsivõime Fondi raames laiendada projekte ja pakkuda ELi ettevõtjatele stiimuleid söödalisandite/vitamiinide olemasoleva tootmisvõimsuse täielikuks ärakasutamiseks, pideva töö tagamiseks ja/või uutesse tootmisvõimsustesse investeerimiseks.
- **Söödalisandeid käsitlevate õigusnormide jätkuv lihtsustamine**, et võimaldada innovatsiooni ja turul kättesaadavust toidu- ja söödaohutuse normide lihtsustamise koondpaketi kontekstis.
- Söödamaterjali ja -lisanditega seotud **nõrkade kohtade seire ja kriitiliste riskide kindlakstegemise parendamine** ning asjakohaste valmisolekuvõimaluste väljatöötamine. Pärast Niinistö aruande⁽⁴⁷⁾ esitamist võttis komisjon vastu ELi kriisivalmiduse strateegia,⁽⁴⁸⁾ muu hulgas eesmärgiga tugevdada elutähtsate ühiskondlike funktsioonide kerksust, näiteks toiduga kindlustatust.
- Selles kontekstis **keskendub komisjon Euroopa toiduga kindlustatuse kriisiks valmisoleku ja kriisile reageerimise mehhanismi raames jätkuvalt eelkõige sõltuvusele toiduainetest ja söödalisanditest** ning kaalub erinevaid vahendeid, näiteks neid, mis on seotud **kriitilise tähtsusega materjalidega turu läbipaistvuse, varude loomise, ühishangete või muude vahendite seisukohast**, et suurendada vastupanuvõimet välistele vapustustele ning stabiliseerida nii kättesaadavus kui ka taskukohasus.

4.5. ELi valkude väärtusahelate tugevdamine, parandades turu atraktiivsust ning stimuleerides nõudlust ja edendades kohalikke lahendusi

- Mitmekesise toiduvaliku toetamine- Mitmesuguste riiklike ja ELi tasandi vahendite kasutamine nõudluse stimuleerimiseks- Vastutuse ja koostöö tagamine kogu väärtusahelas

• **Mitmekesise toiduvaliku toetamine, et tugevdada süsteemi vastupanuvõimet**

ELi põllumajandusliku toidutööstuse süsteem pakub inimestele rikkaliku valiku ohutuid ja kvaliteetseid toiduaineid. Üksikisiku vajadustest ja eelistustest lähtuvalt on võimalik kokku panna mitmesuguseid toidusideid, mis hõlmavad erisuguseid taimsete valkude allikaid ja kestlikult toodetud loomseid saadusi. Omamaiste taimsete valkude kättesaadavaks ja taskukohasemaks muutmine suurendaks tarbijate valikuvõimalusi ja toodetele juurdepääsu. Mitmekesine ja tasakaalustatum toitumine aitaks

⁽⁴⁷⁾ Erinõunik Niinistö, [Report: Safer Together – Strengthening Europe’s Civilian and Military Preparedness and Readiness](#), 30. oktoober 2024.

⁽⁴⁸⁾ Euroopa Komisjon, [ELi kriisivalmiduse strateegia](#), JOIN(2025) 130 final.

omakorda luua taimsete ning territoriaalselt lõimitud loomsete toodete elujõulisi väärtusahelaid, parandada rahvatervise näitajaid ja saavutada ELi kliima- ja keskkonnanäidismärke⁽⁴⁹⁾.

Tarbijate toiduvalikuid kujundavad toidukeskkonnad, suunavad suurel määral hinnad ja erasektori osalejad, kuid neid mõjutab ka avalik poliitika. Riiklikud poliitikavahendid nagu maksustamine, haridus, toitumissuunised ning teave tervise-, kliima-, keskkonna- ja sotsiaalse mõju kohta võivad toetada tervislikumat ja mitmekesisemat toitumist. Täiendavad avaliku ja erasektori osalejate mõjutamisvahendid on hinnakujundus, kättesaadavus, avalik toitlustamine, toote koostis ja tarbijatele mõeldud teave, sealhulgas märgistus ja reklaam, nagu on osutatud komisjoni kavas „Kaitstud südamed“.

- **Mitmesuguste ELi tasandi ja riiklike vahendite kasutamine nõudluse stimuleerimiseks**

Lisaks liikmesriikide poliitikale on oluline roll ELi poliitikal. Kooskõlas komisjoni aruandega kuivatatud kaunviljade ja sojaubade turustamisstandardite kohta **võimaldab 2027. aasta järgse ÜPP ettepanek kehtestada valgurikaste põllukultuuride standardid, et tarbijaid toote päritolust paremini teavitada**. Nende standarditega saab edendada taimsete toodete tarbimist ja toetada ELi kampaaniaid, milles rõhutatakse kaunviljade kasulikkust tervisele ja kestlikkusele.

Komisjon suurendab oma iga-aastases müügiarendusalasises tööprogrammis teadlikkust liblikõieliste/kaunviljade kohta ning lõimib need tooted tulevaste kampaaniasse „Osta Euroopa tooteid“.

Toiduainete riigihanked võivad suurendada vastupanuvõimet ja kestlikkust, toetades uusi tarneahelaid, tagades nõudluse kestlike toodete järele ja kujundades tarbimisharjumusi. Põllumajanduse ja toidutootmise visioonis kuulutatakse välja ettepanek tugevdada riigihangete rolli. Selles mainitakse, et riigihangetes tuleks järgida parima hinna ja kvaliteedi suhte põhimõtet, et premeerida kvaliteedi ja kestlikkuse alaseid jõupingutusi. Taimsete toodete, eelkõige kaunviljade kohalik tootmine on nende eesmärkidega hästi kooskõlas ja peaks sellest lähenemisviisist kasu saama.

ELi koolipuuvilja-, köögivilja ja -piima kavaga⁽⁵⁰⁾ (mis toetab miljonitele koolilastele piima, puu- ja köögivilja jagamist) saab veelgi toetada kestlikku ja vastupidavat tarbimismudelit, suurendades haridusmeetmete abil laste teadlikkust kaunviljade eelistest ja tutvustades lastele nende maitset.

- **Hinnakujunduse ja maksustamise vastavusse viimine kajastamaks kestlikkuse ja vastupanuvõimega seotud kulusid**

Hinnad mõjutavad tugevalt tarbijate valikuid ja võivad ajendada üleminekut mitmekesisele toitumisele. See hõlmab jaemüüjate hinnakujundusalgatusi, mis on kooskõlas kestlike ja vastupidavate toiduainete saamise tegelike kuludega ja mida toetavad märgistamistavad. Lisaks hinnakujundusele on oluline roll jaemüüjatel ja toiduainetööstusel, sest nad pakuvad valikuid mitmekesiseks toitumiseks ja edendavad kestlikumaid valikuid.

Asjakohase maksupoliitika väljatöötamisega võivad liikmesriigid edendada üleminekut vastupidavale toidusüsteemile.

Kuigi üleminek suuremale hulgale valgurikastest põllukultuuridest saadud toodetele toidus ja söödas ei ole ühise turukorralduse määruse artikli 210a kohaselt otseselt kõlblik kestlikkusega seotud kokkulepete jaoks, võiksid põllumajandustootjad ja muud ahela sidusrühmad kaaluda kestlikkusega seotud kokkulepetesse selliste algatuste lisamist, millega püütakse saavutada kõlblikud kestlikkuseesmärgid,

⁽⁴⁹⁾ Euroopa Komisjoni Teadusuuringute Ühiskeskus: [Closing the EU protein gap – drivers, synergies and trade-offs](#), 2024.

⁽⁵⁰⁾ Ühise turukorralduse määruse artiklid 22–25 ja V lisa.

nagu kadude ja lämmastiku kasutamise vähendamine, elurikkuse parandamine ja muud seotud eesmärgid.

4.6. Ringluspõhisus kui ärimudel

- **Biokütused**

Suure valgusisaldusega põllukultuuride omamaine tootmine mitte ainult ei vähenda sõltuvust valkude impordist, vaid aitab kaasa ka selliste väärtuslike kaastoodete saamisele, mida saab kasutada toiduks ja söödaks, ning biokütuste tootmisele, aidates suurendada ELi vastupanuvõimet nii toidu- ja sööda- kui ka energiasektoris. Komisjon **hindab 2030. aasta järgse taastuenergia raamistiku läbivaatamisel, kuidas saaks suurendada liidus kasvatatud kestlike biokütuste materjalide, valgurikaste põllukultuuride ja lähteainete tootmist**, et toetada liidu strateegilist autonoomiat ja vastupanuvõimet ning kajastada neid eesmärke üldises poliitikaraamistikus.

- **Biomajanduse rakendamine**

Biomajanduse perspektiivi lõimimine on oluline ressursside kestlikuks kasutamiseks ja ELi valguallikate täieliku potentsiaali ärakasutamiseks kooskõlas põhimõttega kasutada biomassi väärtuslikes rakendustes tõhusalt vastavalt biomajanduse strateegia eesmärkidele. Selleks et teha kindlaks valdkonnad, kus ressursside kasutamist saaks parandada, edendatakse biomajanduse strateegiaga biomassivoogude paremat seiret, et suurendada läbipaistvust sektorites, kus biomassi kasutatakse toiduks, söödaks, väetiseks, energiatootmiseks ja muul tööstuslikul otstarbel. Sellistel algatustel nagu Bioressursipõhise Ringmajandusega Euroopa Ühisettevõtte ja selle esmatootjate töörühm on samuti oluline roll biomajanduse edendamisel.

Komisjon **töötab välja biomassi bilansid**, et vähendada andmelünki kaastoodete kättesaadavuse kohta, ning toetab liikmesriike sööda- ja toiduvalkude ühtlustatud bilansside koostamisel.

5. Järeldused

ELi valgusüsteemi suur sõltuvus imporditud valgurikkast söödast kajastab mitmeid omavahel seotud probleeme, mille hulgas on valgurikaste põllukultuuride vähearenenud väärtusahelad, imporditud vitamiinid ja aminohapped, ebapiisav konkurentsivõime, maa piiratud kättesaadavus, keskkonnasurve, teatavate loomakasvatussüsteemide sõltuvus imporditud söödast, tarbimisharjumused ja alternatiivsete valkude kasutuselevõtu tõkked.

Nende probleemide lahendamiseks on kavas ühendada koordineeritud ja süsteemsed meetmed kogu sööda ja toidu pakkumise ja nõudluse valdkonnas. Sellega tugevdatakse ELi tootmist, stimuleerides valgurikaste põllukultuuride kasvatamist ÜPP vahendite abil ning arendades vastupidavaid väärtusahelaid, mida toetavad töötlemistaristu, lepingute laialdasem kasutamine ja sihipäraseid investeeringud. Samal ajal edendab see impordi mitmekesisust ning tõhusamaid ja kohalikke loomakasvatussüsteeme, sealhulgas rohumaadel põhinevat ekstensiivistamist ning lähikonnast pärit söödal põhinevaid optimeeritud söötmissüsteeme, mida toetavad taristu, turustiimulid ja söödamaterjali omamaine tootmine.

Paralleelselt stimuleeritakse kavaga nõudlust mitmekesisema toitumise, paranenud toidukeskkonna, riigihangete ning märgistamise ja teadlikkuse suurendamise meetmete abil ja edendatakse ühtlasi teadusuuringuid ja innovatsiooni põllukultuuride, alternatiivsete valkude ja biomajanduse ning ringluspõhiste lahenduste valdkonnas. Neid meetmeid toetab poliitika tugevam koordineerimine, vastavusse viimine keskkonnanägemistega ning tõhustatud seire ja dialoog, millega tagatakse kogu süsteemi üleminek vastupidavamale, kestlikumale ja konkurentsivõimelisemale ELi valgusüsteemile.

Noored põllumajandustootjad on sageli esimeste hulgas, kes hakkavad kasutama uusi tehnoloogiaid, kestlikke tavasid ja mitmekesiseid ärimudeleid. Oma ettevõtliku ja kohanemisvõimelise suhtumisega on neil keskne roll selliste võimaluste kasutamisel, mis on seotud üleminekuga kestlikule ja vastupidavale valkude pakkumise ja nõudluse süsteemile.

Toetava poliitilise keskkonna ja sihtotstarbelise innovatsiooni kaudu saab EL kiirendada kestlike tavade kasutuselevõttu ja liikuda **2035. aastaks järgmiste eesmärkide** suunas, tagamaks et nende valkude osakaal, mis on ELis õliseemnetest ja valgurikastest põllukultuuridest saadud ning ELis söödana kasutatud, oleks 2035. aastal 35 % (võrdluseks: 2025. aastal oli see 25,8 %).

LISA. Peamised meetmed

1. Valgurikaste põllukultuuride väärtusahelate arendamine Euroopas ja põllumajandustootjate positsiooni tugevdamine

ID	Meetmed
1.1	Kohaliku sööda kasutamise seire.
1.2	Sellise kogu ELi hõlmava võrdlusaluse kehtestamine, mille põhjal jälgida ELi üldist strateegilist autonoomiat valkude valdkonnas.
1.3	Valgurikaste põllukultuuride päritolumärgistuse turustandardite rakendamine.
1.4	Kestlikkuskriteeriumide omaksvõtu parendamine toiduainete, toidlustusteenuste ja müügiautomaatide riigihangete puhul.

2. Teadmiste parendamine ELi valguga omavarustatuse kohta

ID	Meetmed
2.1	Liikmesriikidega ELi valgudialoogide alustamine ELi valgualase tegevuskava rakendamise kohta.
2.2	Uuringu alustamine, et hinnata ELi sõltuvuste ulatust ja nende leevendamise võimalusi.
2.3	Riikliku sööda- ja toiduvalgu ühtlustatud bilansi kohta suuniste väljaandmine.

3. ELi valkude väärtusahela stimuleerimine

ID	Meetmed
3.1	Uurimine, millised on võimalused riikliku ja piirkondliku partnerluse kavade ning Euroopa Konkurentsivõime Fondi raames investeerida ladustamis- ja töötlemisrajatistesse, et välja töötada vastupidavad sööda väärtusahelad, mis põhinevad kohalikult toodetud valgurikastel söödamaterjalidel.
3.2	Selliste vabatahtlike märgiste või vabatahtlike märgete väljatöötamise hõlbustamine, millega kinnitatakse, et loomsed tooted on saadud üksnes EList, riigist, piirkonnast või lähikonnas saadud sööta kasutades koostöös peamiste tarneahelas osalevate sidusrühmadega.
3.3	Kaunviljade kasulikkust tervisele ja kestlikkusele rõhutavate ELi müügiesenduskampaaniate rahastamisvõimaluste teemalise teadlikkuse suurendamine.
3.4	Kaunviljade alase teadlikkuse suurendamine haridusasutustes koolipuuvilja-, köögivilja ja -piima kava abil, et tutvustada lastele nende maitset ja välimust ning nendest saadavat toitumisalast kasu.
3.5	Liikmesriigid peaksid kaaluma sellise maksupoliitika edendamist, millega parandatakse kestliku ja taskukohase toidu kättesaadavust tarbijatele.

4. ELi valgurikaste põllukultuuride ja alternatiivsete valkude konkurentsivõime parandamine

ID	Meetmed
4.1	Mineraalmuldadel toimuva põllumajanduse ja agrometsanduse, kaasa arvatud selliste tavade sertifitseerimise meetodika väljatöötamine, millega vähendatakse majandatavatest põllumajandusmuldadest pärit otsest ja kaudset N ₂ O heidet valgurikaste põllukultuuride abil süsiniku sidumise ja süsinikupõllunduse määrase alusel.
4.2	Strateegiline lähenemine teadusuuringutele ja innovatsioonile põllumajanduse, metsanduse, maapiirkondade ja toidusüsteemide teemal.

	Teadusuuringute ja innovatsiooni rahastamine, et edendada valgurikaste põllukultuuride ja alternatiivsete valkude konkurentsivõimet, kestlikkust ja vastupanuvõimet.
4.3	Teadmiste jagamine ja parimate tavade vahetamine kohaliku söödaautonoomia ja valgurikaste põllukultuuride tootmise, töötlemise ja väärindamise kohta ELi ÜPP võrgustiku kaudu.

5. Partnerluse edendamine ELi naaberriikidega

ID	Meetmed
5.1	Ukraina kui ELi kandidaatriigiga koostöö edendamine eesmärgiga mitmekesistada valgurikaste põllukultuuride pakkumist ja ühtlustada tootmisstandardeid, kaasa arvatud strateegia „Global Gateway“ abil.